

مرکز ملی مدیریت
منابع ژنتیکی کشاورزی و منابع طبیعی کشور

دستورالعمل فنی

دستورالعمل‌های داوطلبانه برای جریان‌سازی تنوع زیستی در سیاست‌ها،
برنامه‌ها و طرح‌های اقدام ملی و منطقه‌ای در مورد غذا و کشاورزی

مترجمین

شیرین محمودی، سپیده دهقان‌گرده

۱۴۰۳

وزارت جهاد کشاورزی

سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی

مرکز ملی مدیریت منابع ژنتیکی کشاورزی و منابع طبیعی

عنوان: دستورالعمل‌های داوطلبانه برای جریان‌سازی تنوع زیستی در سیاست‌ها،

برنامه‌ها و طرح‌های اقدام ملی و منطقه‌ای در مورد غذا و کشاورزی

مترجمین: دکتر شیرین محمودی، مهندس سپیده دهقان گرده

ناشر: مرکز ملی مدیریت منابع ژنتیکی کشاورزی و منابع طبیعی کشور

سال انتشار: ۱۴۰۳

شماره ثبت در مرکز فناوری اطلاعات و اطلاع رسانی کشاورزی: ۶۵۵۰۱

نشانی: کرج، بلوار شهید فهمیده، مجموعه موسسات تحقیقاتی کشاورزی کشور

نشانی: کرج، بلوار شهید فهمیده، مجموعه موسسات تحقیقاتی کشاورزی کشور

دستورالعمل‌های داوطلبانه برای جریان‌سازی تنوع زیستی در سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های اقدام ملی و منطقه‌ای در مورد تغذیه

تنوع زیستی و تغذیه

استفاده مناسب از تنوع زیستی در غذا و کشاورزی که شامل دامنه وسیعی از واریته‌ها، ارقام و نژادهای گیاهی و جانوری مختلف، و نیز گونه‌های وحشی، و نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده است، در برنامه‌های تغذیه‌ای و کشاورزی ابزاری ضروری برای مقابله با انواع سوءتغذیه محسوب می‌شود.

کمیته منابع ژنتیکی غذا و کشاورزی در پانزدهمین نشست منظمی که در ژانویه ۲۰۱۵ برگزار شد، برای کمک به کشورها در استفاده بهینه از تنوع زیستی برای غذا و کشاورزی در برنامه‌های تغذیه‌ای خود، دستورالعمل‌های داوطلبانه‌ای را به منظور وارد کردن تنوع زیستی در سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های اقدام ملی و منطقه‌ای تغذیه ارائه کرد. این دستورالعمل‌ها در صورت لزوم مثال‌هایی از چگونگی وارد کردن تنوع زیستی در برنامه‌ها را براساس نیازها و قابلیت‌های کشورها، ارائه می‌کنند. بر اساس تأکید کمیته، اجرای دستورالعمل‌ها باید بر اساس شواهد علمی و مطابق با تعهدات بین‌المللی مرتبط باشند. دولت‌ها و ذینفعان تشویق می‌شوند تا در صورت لزوم، این دستورالعمل‌ها را اجرا کنند.

هدف

هدف این دستورالعمل‌ها حمایت از کشورها در تلفیق تنوع زیستی در تمام سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های اقدام ملی و منطقه‌ای مرتبط برای مقابله با انواع سوء تغذیه است. همچنین به‌طور ویژه به ارتقای دانش، حفاظت، توسعه و استفاده از واریته‌ها، ارقام و نژادهای گیاهی و جانوری مختلف که به‌عنوان غذا استفاده می‌شوند، و نیز گونه‌های وحشی، و نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده که به سلامت و تغذیه کمک می‌کنند، می‌پردازد.

اصول

این دستورالعمل‌ها توسعه کشاورزی تغذیه محور را که ترکیبات مغذی تنوع زیستی برای غذا و کشاورزی (به‌ویژه واریته‌ها، ارقام و نژادهای گیاهی و جانوری که به‌عنوان غذا مورد استفاده قرار می‌گیرند و نیز گونه‌های وحشی، و نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده) را در نظر می‌گیرد، مورد حمایت قرار می‌دهند تا با انواع سوء تغذیه مقابله کنند.

این دستورالعمل‌ها با هدف بهبود امنیت غذایی و تغذیه و با مشارکت دادن عاملان و ذی‌نفعان در همه سطوح، از جمله تصمیم‌گیرندگان، سیاست‌گذاران، و دست‌اندرکاران، از توسعه راهبردهای چندبخشی حمایت می‌کنند. اجرای موفقیت‌آمیز این دستورالعمل‌ها مستلزم ایجاد یک برنامه‌ریزی سازمانی مناسب در سطح ملی است. عاملان اصلی باید شامل وزارت‌خانه‌ها و سازمان‌های مرتبط با تغذیه، بهداشت، کشاورزی (جنگل‌داری، شیلات، دام‌پروری، باغبانی و آبی‌پروری)، آموزش، محیط‌زیست، تجارت، برنامه‌ریزی، کاهش فقر، امنیت غذایی، توسعه روستایی، اقتصاد

و دارایی، سازمان‌های ملل متحد و دیگر آژانس‌های بین‌المللی مربوطه، سازمان‌های جوامع مدنی، و بخش خصوصی باشند. منابع ژنتیکی غذا و کشاورزی و انجمن‌های تغذیه هر دو باید درگیر شوند و به‌طور فعال این فرآیند را هدایت کنند.

نکته کلیدی در اجرای این دستورالعمل‌ها، لزوم همکاری با سازمان‌ها و افراد مختلف درگیر در سطوح مختلف در برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مرتبط است. این امر نه تنها باید شامل بخش بهداشت و برنامه‌های مربوط به تغذیه باشد، بلکه باید بخش کشاورزی، و بخش‌های محیط‌زیست، امنیت غذایی، آموزش، تجارت، اقتصاد و حمایت اجتماعی و نیز ذی‌نفعان هر یک را نیز دربر بگیرد. سیاست‌ها و برنامه‌ها باید در میان بخش‌ها و ادارات دولتی متقابلاً تقویت شوند و نقش بالقوه تنوع زیستی در غذا و کشاورزی در این سیاست‌ها باید در نظر گرفته شود. اراده سیاسی قوی و رهبری، آنچنان که برقراری همکاری بهتر بین بخش‌های مربوطه، ایجاد ظرفیت و پیوستگی، بسیج منابع، افزایش انگیزه و متقاعد کردن نهادها و تصمیم‌گیرندگان در مورد نقش حیاتی تنوع زیستی در تغذیه در صورت گنجانده شدن در سیاست‌ها و برنامه‌های مربوطه تأثیر دارد، دارای نقش کلیدی است و باعث کارآمدی موضوع می‌شود.

اصول کلیدی زیر برای اجرای موفقیت‌آمیز دستورالعمل‌ها تدوین شده است و باید در مرحله برنامه‌ریزی مورد توجه قرار گیرند:

- شناسایی تمام بخش‌ها و اهداف توسعه‌ای مرتبطی که نگران تنوع زیستی برای تغذیه هستند، از جمله اقدامات پی‌گیرانه کشورها در دومین اجلاس بین‌المللی تغذیه (ICN2).
- ایجاد یک برنامه سازمانی کارآمد، توأم با گفتگو و همکاری در تمام سطوح، و شناسایی نقاط شروع مرتبط.

- آشنایی با موضوعات مرتبط با سوء تغذیه و رسیدگی به کمبود عناصر ریزمغذی.
- تدوین برنامه اقدام ملی با مشارکت همه ذی‌نفعان مربوطه که شامل بسیج منابع و طراحی یک سامانه نظارت و ارزیابی است.
- تقویت پایه و اساس مدارک علمی که بیانگر ارزش تنوع زیستی در امر تغذیه هستند و در خصوص اهمیت ایجاد کشاورزی تغذیه محورتر آگاهی می‌دهند.
- افزایش آگاهی در همه سطوح، در مورد نقش وارسته‌ها، ارقام، و نژادهای گیاهی و جانوری، و نیز گونه‌های وحشی، و نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده و ترکیب ماده مغذی منحصر به فرد آنها، در رسیدگی به موضوعات مربوط به سوء تغذیه.
- تقویت ظرفیت‌های فردی و سازمانی.

دستورالعمل‌ها، به سه رکن اصلی تقسیم می‌شوند:

- ۱- پژوهش: با هدف ارتقای دانش در مورد مزایای استفاده از وارسته‌ها، ارقام، و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری، و همچنین گونه‌های وحشی و نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده، برای مقابله با سوء تغذیه؛ ارزیابی فرصت‌ها به منظور پرداختن به مسائل خاص تغذیه کشور از طریق تنوع زیستی برای غذا و کشاورزی؛ و رفع خلأهای تحقیقاتی در مورد ترکیب غذاهای به دست آمده از بخش‌های مختلف منابع ژنتیکی برای غذا و کشاورزی، از جمله از طریق فراتحلیل داده‌های موجود.
- ۲- اجرا: با هدف انجام فعالیت‌هایی که تنوع زیستی برای غذا و کشاورزی را با سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های عملیاتی تغذیه‌ای و مرتبط با تغذیه تلفیق می‌کنند.

۳- آگاهی: به منظور افزایش آگاهی مردم عادی و سایر ذی‌نفعان در خصوص اهمیت غذاهای به‌دست‌آمده از وارسته‌ها، ارقام، و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری و همچنین گونه‌های وحشی و نادیده گرفته شده و یا کمتر به‌کار گرفته شده، برای مقابله با سوء تغذیه.

در ادامه، نمونه‌هایی از نحوه اجرای این موارد، با توجه به نیازها و قابلیت‌های هر کشور و در صورت لزوم، ذکر شده است. شایان توجه است که اجرای این موارد باید بر اساس شواهد علمی و مطابق با تعهدات بین‌المللی مرتبط باشد.

پژوهش

- ۱- پژوهش در زمینه محتوای مواد مغذی موجود در غذاهای به‌دست‌آمده از وارسته‌ها، ارقام، و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری، و همچنین گونه‌های وحشی و نادیده گرفته شده و یا کمتر به‌کار گرفته شده، از جمله غذاهایی که منشاء آن‌ها از جنگل و منابع ژنتیکی آبرزی است، باید مورد حمایت واقع شود.
- این امر شامل توسعه مشارکت در سطوح ملی و بین‌المللی، استفاده از پایگاه‌های داده موجود (مانند FAO/INFOODS) و مقالات علمی، تولید داده‌های جدید و تلفیق آن‌ها در پایگاه‌های داده و تجزیه و تحلیل این داده‌ها برای تعیین اثرات مختلف تنوع زیستی مربوط به غذا و کشاورزی در جلوگیری از سوء تغذیه و درمان آن خواهد بود.
- تحقیقات همچنین باید از شناسایی مسائل اصلی سوء تغذیه در سطح محلی یا کشوری که می‌توانند توسط سیاست‌ها و برنامه‌های تغذیه‌ای مرتبط با تنوع زیستی مورد توجه قرار گیرند و نیز گونه‌ها و یا غذاهایی

که به احتمال زیاد در برطرف کردن این مسائل مفید خواهند بود، حمایت کنند.

۲- همکاری با نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی در تأمین بودجه و سازماندهی دوره‌های آموزشی منطقه‌ای در زمینه توسعه پایگاه‌های داده ترکیبات مواد غذایی مرتبط با تنوع زیستی که به دنبال اطلاعاتی در مورد تأثیر سیستم‌های تولید، خاک، فصول و خوراک، و تلفیق غذاها در سطوح زیر گونه (همچون وارپته‌ها، ارقام و نژادها) هستند. به تجزیه و تحلیل محتوای ویتامین‌ها و مواد معدنی موجود در غذاها، به‌ویژه محصولات با منشأ حیوانی باید تأکید ویژه‌ای داشت، چراکه داده‌های این چنینی همچنان کمیاب هستند.

۳- همکاری با ذی‌نفعان مربوطه به‌منظور تلفیق تنوع زیستی با بررسی‌هایی که در زمینه مصرف مواد غذایی صورت می‌گیرند.

۴- حمایت از اصلاح نژاد گونه‌های گیاهی و جانوری بر اساس تنوع زیستی موجود، به‌منظور دستیابی به شاخصه‌های مواد مغذی لازم برای مقابله با سوء تغذیه موجود ضمن حفظ ویژگی‌های مطلوب کشاورزی.

۵- حمایت از تحقیقات مربوط به سیستم‌های تولیدی تغذیه محور در زمینه شناسایی، توصیف صفات، حفظ، توسعه و استفاده از ارقام و نژادهای محصولات زراعی، دامی، و غذاها با منشأ جنگل و منابع ژنتیکی آبرزی که به‌طور بالقوه در رفع سوء تغذیه موجود مفید هستند.

۶- تحقیق در زمینه سازوکارهایی که باعث بهبود روش‌های تولید بذر ارقام گیاهی دارای ارزش غذایی مناسب می‌شوند تا این بذرها برای تولید انبوه مورد استفاده قرار گیرند.

۷- حمایت از تحقیقات محلی در زمینه توسعه سیستم‌های بازار مواد غذایی حاصل از ارقام و نژادهای مختلفی که ارزش غذایی مناسبی دارند، به منظور شناسایی راه‌هایی برای تبلیغ این محصولات به مصرف کنندگان.

۸- ابداع سازوکارها و مقرراتی که از حضور تنوع زیستی حتی در بازارهای بسیار رقابتی حمایت کنند.

۹- تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری در انجام تحقیقات در زمینه ویژگی‌های تغذیه‌ای و سلامتی مواد غذایی حاصل از واریته‌ها، ارقام و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری و همچنین گونه‌های وحشی و نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده، از جمله در بخش خصوصی و صنایع غذایی برای تولید داده‌ها و اطلاعات. این حمایت‌ها می‌توانند فراتحلیل و تحقیقات در مورد مصرف‌کننده را نیز شامل شوند.

اجرا

۱- حمایت از خدمات ترویج کشاورزی تغذیه محور و سامانه‌های مبتکر کشاورزی با همکاری محققان ملی، کشاورزان و جوامع محلی، برای تشکیل سامانه‌ها و بانک‌های منابع ژنتیکی از واریته‌هایی که به طور بالقوه دارای مواد مغذی مفید هستند. ارائه خدمات حمایتی برای تقویت قابلیت‌های تولیدی تولیدکننده‌های مواد غذایی محلی با ویژگی‌های غذایی مناسب در مقیاس کوچک، از طریق در اختیار قرار دادن اعتبارات یارانه‌ای و پشتیبانی فنی از آن‌ها به کمک فناوری‌های تولید.

۲- شناسایی و ایجاد سازوکارهایی برای معرفی مجدد و ترویج احداث باغ‌ها و مزارعی از میوه‌ها و سبزیجات محلی، و در صورت امکان، تلفیق باغداری با مزارع پرورش ماهی و نگهداری حیوانات کوچک. حصول اطمینان از

در دسترس بودن بذر/ نهال ارقام با ارزش غذایی بالا از طریق خدمات بخش ترویج کشاورزی.

۳- ترویج و افزایش کشاورزی شهری و به‌ویژه تولید سبزیجات محلی، و حصول اطمینان حصول اطمینان از دسترسی آسان گروه‌ها و افراد علاقه‌مند به بذرها.

۴- ترویج تلفیق منابع ژنتیکی دارای ویژگی‌های مغذی مناسب در سیاست‌ها و برنامه‌های کشاورزی در مقیاس بزرگ در سطوح ملی و بین‌المللی، از جمله بخش خصوصی، مانند تولیدکنندگان بذر.

۵- ترویج و حمایت از ابتکاراتی مانند باغ/مدرسه و مزرعه/مدرسه به‌عنوان ابزاری برای آموزش جوانان در مورد مزایای مواد غذایی حاصل از ارقام و نژادهای خاص، از جمله توجه به نهادینه شدن آن‌ها به‌نحوی که دوام و پایداری آن‌ها تضمین شود.

۶- ترویج تلفیق غذاهای حاصل از وارسته‌ها، ارقام و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری که مصرف غذایی دارند و نیز گونه‌های وحشی و نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده با مسائل تغذیه‌ای مرتبط (مانند ترکیب غذاها، دستورالعمل‌های رژیم‌های غذایی، آموزش تغذیه، ارزیابی رژیم غذایی و توسعه سیاست تغذیه) و نیز با فعالیت‌های کشاورزی مرتبط (مانند تحقیق، اصلاح نژاد، انتخاب و تولید بذر، تولید در مقیاس بزرگ).

۷- ترویج رویکردهای غذایی مبتنی بر استفاده از وارسته‌ها، ارقام، و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری، و نیز گونه‌های وحشی و نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته، برای مبارزه با سوء تغذیه.

- ۸- حمایت از ایجاد زیرساخت‌های بازار برای غذاهای حاصل از موجودات زنده غیر اهلی یا ارقام و نژادهای با ویژگی‌های غذایی مناسب برای ایجاد امکان دسترسی بازار این غذاها و در نتیجه دسترسی آسان مردم به آنها.
- ۹- همسو کردن ابتکارات برای جریان‌سازی تنوع زیستی با اولویت‌های دولت و تلاش‌های بین‌المللی برای این جریان‌سازی، مانند کنوانسیون تنوع زیستی و سایر اقدامات بین‌دولت‌ها.

آگاهی بخشی

- ۱- حمایت از توسعه پویای آگاهی ملی که شامل تهیه برنامه‌های گفتگوی رادیویی با موضوع «غذاهای خود را بشناسید» و آن دسته از برنامه‌های تلویزیونی است که ویژگی‌های تغذیه‌ای و سلامتی مصرف غذاهای حاصل از وارسته‌ها، ارقام، و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری و همچنین گونه‌های وحشی نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده، و کاربردهای احتمالی آنها در وعده‌های غذایی روزمره را ارائه می‌کند.
- ۲- حمایت از سازمان در فواصل زمانی منظم برای ابتکاراتی چون برپایی کارگاه‌های آموزشی در حمایت از سیاست‌ها، میزگردها و جلساتی برای ذینفعان، به منظور افزایش آگاهی بخش عمومی و تصمیم‌گیرندگان در مورد اهمیت غذای حاصل از وارسته‌ها، ارقام و نژادهای مختلف گیاهی و جانوری و همچنین گونه‌های وحشی نادیده گرفته شده و یا کمتر به کار گرفته شده و نقش آنها در تضمین تغذیه خوب و امنیت غذایی. بخش‌های

مرتبط با کشاورزی، بهداشت، آموزش، توسعه روستایی، محیط زیست و امور مالی نیز اهداف مهمی برای این طرح‌های آگاهی‌رسانی هستند.

۳- سازماندهی کارگاه‌های آموزشی ملی و منطقه‌ای با همکاری سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (FAO)، دانشگاه‌ها، مؤسسات تحقیقاتی، و گروه‌ها و انجمن‌های کشاورزان، با هدف ارتقای تنوع زیستی برای غذا و کشاورزی.

۴- توسعه راهنمای آموزشی فعلی تهیه شده توسط FAO برای آموزش تغذیه در مدارس ابتدایی؛ به شکلی که شامل یک برنامه درسی برای آموزش تنوع زیستی در زمینه غذا و کشاورزی بر پایه سامانه‌های غذایی محلی/ سنتی مشتمل بر غذاهای تهیه شده از آبزیان و جانوران، استفاده از آنها در رژیم‌های غذایی، و ویژگی‌های آنها در حفظ و ارتقای تغذیه و سلامت باشد.

۵- درج تصاویری از نژادها و ارقام گیاهان و جانوران محلی همراه با پیام‌های کوتاه و رسا بر روی جلد کتاب‌های درسی و کتاب‌های کار و تمرین مدارس، به عنوان ابزار آموزشی برای کودکان خردسال و عموم مردم، به منظور درک پیام‌های مربوط به ارزش تغذیه‌ای و اثر آنها در حفظ سلامتی. همچنین، ترتیب دادن کلاس‌های عملی آشپزی و تست غذا برای کودکان و والدین آنها برای تقویت مشارکت آنها در تهیه غذا و الگوهای غذا خوردن.

۶- انتشار نتایج تحقیقات انجام شده در جوامع علمی تغذیه‌ای، کشاورزی، بهداشت و محیط‌زیست از طریق به عنوان مثال، برپایی همایش‌ها، وبگاه‌ها، مقالات علمی و اسناد راهنما.

۷- سازماندهی رویدادهای ویژه مربوط به تنوع زیستی در زمینه غذا و کشاورزی، مانند نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها، یا "روز غذای سنتی تنوع زیستی". بسیاری از سازمان‌ها اغلب روی فعالیت‌ها و ابتکارات مشابهی کار می‌کنند و تسهیل همکاری میان آن‌ها و شبکه‌سازی، می‌تواند باعث ایجاد هم‌افزایی شود.